

Demokrasi, Yönetişim ve Piyasa*

John D. Sullivan**

1980'lerin başlarından itibaren dünya, demokrasiye ve piyasa yönelimli ekonomilere doğru eşi görülmemiş bir gelişmeye şahitlik etmiştir. Her şeye rağmen bu süreci güçlendirmek ve küreselleşmeyi içeren 21. yüzyılın siyasî ve iktisadî realitelerine ulusları hazırlamak için yapılması gereken hâlâ çok iş var. Kolombiya, Peru ve Venezüella gibi oldukça uzun süredir varolan demokrasiler bile, kendi siyasî ve iktisadî istikrarının tehdit altında olduğunu görmüştür. Türkiye, Endonezya ve Ukrayna'yı da içeren diğer ülkeler, ciddi bir baskı altındadır; çünkü bu devletler demokratik ve hukukun hâkim olduğu toplumlar olmaya gayret etmektedir.

Modern tarih, demokratik, piyasa merkezli sistemlerin küreselleşmenin meydan okumalarına cevap vermede daha donanımlı olduklarını göstermiştir. Özellikle, demokrasinin, uzun dönemli iktisadî ve sosyal gelişme için hayatî olan üç önemli yönü olduğu anlaşılmıştır:

- İstikrarlı bir demokratik sistem, uzun dönemli iktisadî büyüme için gerekli olan siyasî istikrarın en iyi garantörüdür.
- Şeffaflık ve sorumluluk gibi demokratik pratikler, etkin ve duyarlı yönetim ve et-

kin ve başarılı iktisadî etkinlik için gereklidir.

- Eğer piyasa ekonomisinde işlerin iyi gitmesi isteniyorsa, hukukun hâkimiyetiyle güçlendirilmiş makul düzenlemeler varolmalıdır.

Demokratik Yönetişimi Güçlendirme

1980'ler ile 1990'ların deneyimleri, iktisadî reformların bir parçası olarak demokratik yönetişimin devreye sokulmasındaki başarısızlığın, reform gündeminin tamamını ciddi bir şekilde tehlikeye soktuğunu ortaya koymaktadır. Geçen yirmi yılın büyük bir kısmında, makro-iktisadî istikrara dayalı bir reform programı, malî reform ve iktisadî politikaya yönelik diğer düzenlemelerden oluşan Washington Konsensüsü'nden söz etmek modaya uygundu. -(Endonezya ve Arjantin'e ilâveten) özellikle Doğu ve Orta Avrupa'daki- hâlihazırdaki gelişmeler, bu yaklaşımın sınırlarını ortaya koymaktadır. Toplumdaki temel kurumların ve yönetim kararlarının alındığı sürecin (de), aynı ölçüde dikkate alınması zorunludur. Kısaca, demokrasinin ve piyasa ekonomisinin inşası, sistemin kurallarının herkes için açık ve âdil olmasının güvence altına alınmasıyla başlaması zorunludur.

** Özel Girişim Enstitüsü Merkezinin İdari Müdürü.

Daha geniş ve daha kapsamlı bir demokratik reform gündemini oluşturmaya yönelik çabaların fikrî temelleri, çalışmalarıyla Nobel ödülü kazanmış olan Ronald Coase ve Douglass North tarafından geliştirilmiş Yeni Kurumsal İktisat tarafından atılmıştır. En basit ifadesiyle, kurumsal yaklaşım, sonuçların islâh edilmesinde kuralların önemli olduğunu söyler. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, *demokratik, piyasa yönelimli sistemlere uzun süreli bir geçişi sağlamaya yönelik bir çabanın başarı veya başarısızlığı, temel kurumsal yapının tasarımına ve işlemesine bağlıdır.*

Kurumların önemini vurgulamak için yönetim ile piyasa arasındaki ilişki hakkındaki üç bildik mite (efsaneye) işaret edelim:

Birinci mit şudur: Özel girişim bir kez ekonominin önemli bir oranını oluşturursa, o ekonomi bir piyasa ekonomisi olur. Tarih, bunun doğru olmadığını gösteren örneklerle doludur. Ferdinand Marcos'un yönetimi altındaki Filipinler ve Soeharto'nun yönetimi altındaki Endonezya, özel girişime dayalı kapitalist ekonomilerin klâsik örnekleridir. Fakat bu ekonomiler tam manasıyla açık piyasa sistemleri değildi. İktisatçılar bu tür davranışı "rant kollama", bazılarımız da "yolsuzluk/çürüme" ve "ahbap-çavuşçuluk" olarak adlandırmaktadır. Bu ülkelerin durumunu basitçe şöyle ifade edebiliriz: Toplumdaki sistemli yolsuzluğun düzeyi arttıkça, bu ülke ekonomilerinin işleyişinin piyasa prensiplerine dayalı işleyişi azalmaktadır.

Piyasa ekonomilerinin farklı birçok türünün mümkün olduğunu ve farklı ülkelerdeki kurumsal yapılar arasında belirgin farkların bulunduğunu belirtmek gerekmektedir; ama *bütün piyasa ekonomileri ortak bir özelliği paylaşır: Kuralların bütün katılımcılar için aynı olduğu rekabetçi bir sistem.* Ayrıca, sadece, bütünyle işleyen bir demokrasi böyle bir sistemi sürekli sürdürebilir.

İkinci mit, iş âleminin veya özel sektörün, çoğu kere, belirli politikaları ve liderleri des-

tekleyen ya da belirli politikalara ve liderlere karşı çıkan homojen bir bütün oldukları şeklindeki bildik yanlış anlayıştan kaynaklanmaktadır. Bu da doğru değildir. Hatta, çoğu ülke birçok sanayi ve ticaret topluluğuna sahiptir; bunlardan her birisinin kendisine has çıkarları ve hedefleri bulunmaktadır. Tek bir ülkenin ekonomisinde, devlet (kamu) sektörü, özel sektör ve informel sektör olabilir. Hatta, özel sektörün içinde, bazı firmalar ve girişimciler sadece iç piyasa için üretime yönelirken, bazıları da daha çok uluslararası ticaretle uğraşabilir. Açıkçası, bu iki grup hiçbir zaman aynı politikaları desteklemeyecekleri gibi, piyasa yönelimli (bir) reformun lehinde de olmayacaklardır.

Korumacı ticaret engellerinin arkasına sığınarak –ve yönetimle güçlü bağları olan ve ondan fayda sağlayan- kurulmuş firmalar, yerleşik düzeni destekleme eğilimindedir. Ayrıca, bu firmalar, genellikle, anti-demokratiktir. Bunun aksine, yönetim kayırmalarından mahrum edilmiş firmalar, küçük girişimciler ve uluslararası ticaretle uğraşanlar, genellikle, değişim talebinin gerçek liderleridir.

Üçüncü mit en tehlikelidir ve çoğu kere piyasa köktencilerinin bakış açısı olarak adlandırılır. Bu mit de şöyledir: Eğer yönetim ekonomiye müdahaleyi durdurursa, piyasalar eş zamanlı olarak ortaya çıkacaktır. Bu doğru olmaktan oldukça uzak bir inançtır. Yönetim uygun, âdil kuralları ve kanunları tesis etmek zorundadır; böylece, güçlü piyasa ekonomisi ortaya çıkabilir. Ayrıca, yönetim kurumları ve kendi kendisini düzenleyen (self-regulating) örgütlenmeler, uygulamadaki kuralların güvence altına alınmasında hayati derecede önemli bir yere sahiptir. Güvenilir, âdil banka denetimi bu fonksiyonlardan birisi ve aynı zamanda en önemlisidir.

Bütün oyuncularını yöneten kurallara ve yapılara bağlı kalınmazsa, anarşi doğar. Bu

durumda, yatırımların sadece bahisten ibaret olduğu “gazino kapitalizmi” ortaya çıkar: İnsanların sözlerini tuttuğu ve şirketlerin doğruyu söyleyeceği bahisler; çalışanlara ödemede bulunulacak bahisler; borçlara saygı gösterilecek bahisler.

Dış Yardım ve Kalkınma

Yönetimin çeşitli kademeleri, iş âlemindeki örgütlenmeler, sivil toplum ve piyasa kurumları arasında doğru ilişkinin kurulması gerçekten hayattır. Herhangi bir ülke veya uluslararası malî kuruluş tarafından yürütülen bir dış yardım programı, bazı çok somut hedeflere ulaşmaya çalışmak zorundadır:

- Mülkiyet hakları, anti-tröst veya rekabet kanunları, bankacılığı düzenleme ve malî muhasebe kurallarını da içeren açık, piyasa yönelimli ekonomiler için gerekli olan kanunların ve kurumların gelişimini teşvik etmek;
- Çevrelerinin ve diğer sivil toplum kuruluşlarının gündelik karar alma süreçlerine katılmasına imkân sağlayarak demokratik süreçteki vatandaş katılımını yükseltmek;
- Meclise yapılan şikayet başvuruları, vatanışa danışma panelleri gibi yollarla yönetime geri bildirimler sağlayan açık sistemleri ve toplum ile devlet arasında başka iletişim kanalları oluşturmak;
- Özel gönüllü örgütleri ve örgütlenme özgürlüğünü teşvik etmek;
- Demokratik bir özel girişim sistemi için zorunlu olan haklar, özgürlükler ve yaptırımlar –ile bunların anlaşılması- için destek sağlamak;
- Buluş yapmak, tasarruf yapmak, yatırım yapmak ve yeni iş kurmak için yeni firmalara teşvikler sağlanması yoluyla toplumun girişimci kültürünü zenginleştirmek;
- Minik ve küçük işletmelerin legal (formel) ekonomi ve toplumun ana te-

mayülleriyle bütünleşmelerine imkân vermesi için (kanun ve kurallara) uyma sistemlerini basitleştirmek;

- Sivil toplumun bütün taraflarının bilgi sahibi olarak karar verebilmeleri için gerekli olan bilgiye ve (tabii ki) işletmelere erişimini kolaylaştırmak.

Uygulamadan Elde Edilen Bilgiler

Bu hedefler, gerçek projeler yoluyla nasıl elde edilebilir? Aşağıda, iş âlemi topluluklarının, araştırma merkezlerinin ve diğer sivil toplum gruplarının, bu hedefleri nasıl gerçekleştirmiş olduklarıyla ilgili bazı örnekler yer almaktadır. Başka örnekler ve başka gruplara bağlantılar için Uluslararası Özel Girişim Merkezi (CIPE)’nin Web sitesindeki www.cipe.org ve www.ned.org adreslerine bakılabilir; ikinci Web sitesi, ABD’deki Ulusal Demokrasi Vakfı (NED)’nin Web sitesidir.

İş âlemi topluluklarının rolünün güçlendirilmesi ve bir ulusal iş âlemi gündemi oluşturulması. Özel sektörün savunucuları olarak iş âlemi toplulukları, endüstrileşmiş ülkelerdeki iyi yönetim ve sağlıklı politika yapmayı teşvik etmede hayati bir role sahiptir. Bununla birlikte, gelişen çoğu piyasa ekonomisinde, bu tür topluluklar, “sayıların gücü”nün önemini ve demokratik bir süreci teşvik etmenin niçin iş âleminin çıkarına olduğunu anlamak için sadece bir başlangıçtır. Küçük ve orta ölçekli girişimlerin harekete geçirilmesi, özellikle, reformu zorlayan önemli kitleleri yaratmak için önemlidir. Topluluklar, bu çabanın üstesinden gelebilecek en etkin gruplardan birisidir.

Ulusal iş âlemi gündemleri. Kamu politikasını etkilemenin bildik bir yolu ulusal bir iş âlemi gündemidir. Bu gündem, yakın gelecekte iş âleminin en öncelikli politika reformlarını belirler. Gündem, kanunlar ve düzenlemeler yönünden reformu belirgin-

leştirebilir ve hayatî değişiklikler için somut öneriler sunar. İş âlemi gündeminin esasını katılım fikri oluşturur. Mısır, Paraguay, Haiti ve Nijerya gibi çeşitli ülkelerdeki programlar benzer etaplardan oluşarak adım adım uygulamaya konulmuştur:

- İş hacminin büyümesinin ve iş düzeninin önündeki engelleri belirlemek için açık forumlarda üyelerle toplanma;
- Politikaları analiz etme ve tavsiyeler belirleme;
- İlgili taraflardan destek (girdi) elde edebilmek için (bu tavsiyeleri) medyada yayınlama;
- Politika reform programlarına son şeklini verme;
- Gündemi ilân etme;
- (Bu gündemi) ulusal bir toplantıda cumhurbaşkanına, başbakana ve önemli bakanlara takdim etme;
- Yürütme ve parlamentoyu da içerecek şekilde yönetime (devlete) karşı gündemin savunmasını yapma.

Nijerya Ticaret, Sanayi, Madenler ve Tarım Odaları Topluluğu (NACCIMA), iktisadî reformu koordine etmek için birkaç yıl böyle bir yol izlemiştir. 1999'da, bu görev, ülkenin, uzun süren askerî yönetiminden sonra doğru dürüst bir demokratik sisteme geçme mücadelesi bağlamında, oldukça önemli hâle geldi. Hem Nijerya'nın siyasî geçiş(sürec)inden hem de devam eden iktisadî krizlerden dolayı, bu Topluluğun üzerindeki baskının düzeyi dikkate alındığında, geliştirilen ve reklâmı yapılan ulusal iş âlemi gündeminin birçok güçle karşılaşacağını tahmin etmek zor değildir. Dolayısıyla Topluluğun çabaları, bu güçlükler de dikkate alındığında, takdire şayandır.

Başka güzel bir örnek, Malawi'deki Kadın İş Adamları Ulusal Topluluğu (NABW)'dur. Geçen birkaç yıl boyunca, bu Topluluk, ka-

dın girişimciler tarafından dile getirilen şikâyet sebeplerini ortadan kaldırmaya yönelik bir eylem için ulusal bir çağrı yaptı. Topluluk, krediye ulaşma ve bilgi yokluğu gibi konularda, kadınların karşılaştıkları temel sorunları belirleyen odak grup toplantıları şeklinde beliren ülkenin her tarafındaki bölgesel forumları düzenledi. Topluluk, Malawi'de kadınların sahip olduğu girişimlerin büyümesine katkıda bulunacak kanunî değişiklikleri destekleyen yönetimden önce, bu toplantılara dayalı olarak bir ulusal iş âlemi gündemi geliştirdi ve onu müdafaa etti.

Formel ekonomiye ve demokratik karara almaya katılım için engelleri oluşturan kurumsal yapıların reformu tâbî tutulması. İformel sektörün üyeleri, uygun izinleri bulunmayan veya kanunî statüleri olmayan (ancak) meşru ürünler üreten girişimcilerdir; çünkü bu girişimciler, formel ekonomiye katılmak için külfetli, aşırı kurallara ve düzenlemelere uymak için gerekli olan kaynaklara sahip değillerdir. Birçok ülkede, informel sektör, resmî ekonominin % 50'sine ulaşmaktadır. Bu girişimciler, formel ekonominin ve siyasî sürecin dışında bırakılmaktadırlar; çünkü onlar, düşük gelirli, fazla büyük olmayan iş etkinliklerinde faaliyet göstermektedirler. Geniş ve büyüyen bir informel sektör, yönetim süreçlerindeki temel kusurlardan kaynaklanır; ve bu durum, aynı zamanda, bir piyasa sisteminin oluşturulmamış olduğunun da delilidir.

Peru'daki Özgürlük ve Demokrasi Enstitüsü (ILD)'nden Henando de Soto, informel sektörün siyasî ve iktisadî reformlara kafa tuttuğunu ilk teşhis edenlerden birisidir. Güvenli mülkiyet haklarının olmaması, onun tezinin esasını oluşturmaktadır; buna göre, minyonlarca insan, kendi ülkelerinin siyasî söyleminden dışlanmalarına ilâveten, dünyanın birçok ülkesinde yoksulluğa mahkûm edilmektedir. De Soto'nun iz bırakan araştırması, onun son kitabı (*Sermayenin Gi-*

zemi)'nda ortaya koyduğu gibi, piyasalar ve demokrasi hakkındaki tartışmanın doğasını gerçekten değiştirmiştir. Ayrıca, de Soto'nun gayretleri ve onun ILD takımı Mısır, Meksika ve Filipinler gibi değişik platformlarda piyasa kurumları inşa ediyor. O, çalışmalarına önemli ölçüde ilgi göstermiş olan Başkan Vladimir Putin'le Temmuz'da yapacağı uzun bir toplantıyı takiben, yakında, dikkatini, Rusya'ya çeviriyor olacaktır.

Demokratik değerleri desteklemek için yolsuzlukla mücadele etme. Gelişmekte olan ülkelerdeki iş toplulukları, yolsuzluğun kendilerine maliyet yüklediğini ve bu maliyeti gidermek için bir şeyler yapmak zorunda olduklarını anlıyor. Yolsuzluk, iktisadî açıdan iş âlemine ve gelişmekte olan ülkelerin vatandaşlarına zarar verdiği gibi, demokrasi ve bir ulusun genel refahı üzerinde de istikrar bozucu bir etkiye sahiptir. Yolsuzlukla mücadele, daha geniş reformlara girilmesi ve yönetişimin işleminin geliştirilmesi için bir maniye veya araç olarak hizmet edebilir.

Ekvator'daki Girişimciler Ulusal Topluluğu (ANDE), yolsuzluğa sebep olan bazı fırsatları ortadan kaldırmayı amaçlayan bir araştırma ve araştırmanın sonuçlarını toplum gündemine taşıma programı oluşturdu. ANDE'nin ilgisi, geçmiş yolsuzlukları suçlayarak belirli bir grup üzerinde yoğunlaşmamıştır. Onun yerine ANDE, işin yönünü değiştirecek ve temiz yönetim pratikleri oluşturacak reformlara girişme ihtiyacının önderliğini yaptı.

ANDE'nin çalışmaları, Ekvator Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bugüne kadar 167 yıl geçtiğini, 92.250 hukukî normun oluşturulduğunu –ve bunlardan 52.774'ünün 1997 yılı itibariyle hâlen yürürlükte olduğunu- ortaya koydu. Birbiriyle tamamen örtüşen veya açık olmayan ve birbiriyle çelişkili kanunların ve düzenlemelerin fazlalığı bir hukukî kaos yaratmıştır. Ekvator, (gelenek hukuku [common

law] ülkelerinin aksine) bir medenî kanun ülkesi olduğu için, mahkemeler kanunları telif edemez veya emsal karar yaratamaz. Bu önemli soruna işaret etmek için ANDE, hâlihazırda kanunların düzenlenmesi ve birbiriye uyumlu hâle getirilmesi için yetkilendirilmiş yedi kişilik bir hukuk komitesinin oluşturulmasını önerdi. ANDE'nin yürüttüğü kampanya, o kadar başarılı olmuştur ki, onların önerdiği hukuk komitesi Ekvator'un yeni anayasasında yer almıştır.

Yolsuzlukla mücadeleye yönelik bir diğer yaklaşım, medyanın, toplumdaki hukuk dışı eylemlere karşı bekçi rolünü üstlenmesine yardımcı olmaktır. CIPE, Yolsuzluğa Karşı Gazeteciler (PFC, hareketin İspanyolca ilk harfleri) olarak ifade edilen yeni bir ağ oluşturdu; ve Lâtin Amerika'nın tamamından beş yüz gazetecinin katılımı sağlandı. PFC, toplumun bütün sektörlerindeki yolsuzlukların, yönetimdeki israfın ve etik olmayan davranışların araştırılmasına ve ifşa edilmesine kendisini adanmış olan gazetecileri desteklemektedir. PFC, bu gazeteciler ve onları destekleyen örgütler için bir ağıdır, bilgi alışverişi yeridir ve hizmet sağlayıcıdır. Bu girişim, sadece, yolsuzluk hakkında artan araştırmaları ve raporları teşvik etmez; aynı zamanda, tetkik niteliğinde yardım sunar ve misillemelerden yakındıkları zaman gazetecilerin yerine onları savunur. Örneğin geçen yıl, PFC gazetecilerinden gelen tepkiler, polis tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk olayları ve uyuşturucu madde trafiği üzerinde haber yapmış olan Meksikalı iki gazete muhabirinin kısa sürede hapisten çıkmasına sebep olmuştur. PFC'ye CIPE'nin Web sitesi www.cipe.org'dan ulaşılabilir.

Makul şirket yönetişimi önlemlerinin teşvik edilmesi. Kapsamlı bir stratejide bir diğer önemli nokta, makul şirket yönetişimi prensiplerinin desteklenmesidir. Bu sorun, açıkçası, yolsuzluk karşıtı çabalarla yakından

ilişkilidir; çünkü bu yöndeki önlemler, yolsuzluk ilişkilerinin arz yönüne saldırmaktadır. Ayrıca, üst düzey kamu görevlileri, Rusya ve Asya malî krizleri süresince skandallara karıştığı için şirket yönetişimi sorunları, gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ekonomilerindeki ana reform konuları olarak gündeme gelmiştir. Bu krizlerden alınacak derslerden birisi, zayıf veya etkin olmayan şirket yönetişimi prosedürlerinin tek tek firmalar ve kolektif olarak toplum için aşırı ölçüde borçlar (sorumluluklar) yaratabilmesidir. Bu anlamda, şirket yönetişimi başarısızlıkları, potansiyel olarak, diğer büyük iktisadî şoklar kadar yıkıcı olabilir. Tayland Bankası Müdürü M. R. Chatu Mongkol Sonakul'un belirttiği gibi:

Sürdürülebilir ve uzun süren bir dönem içinde Asya iktisadî krizinin çözülebilmesi için, yönetimin ve özel sektörün birlikte daha iyi çalışmak zorunda olduğundan zerre kadar şüphem yok. Bununla, hâlihazırdaki iktisadî krizin ortak çalışmanın olmamasından kaynaklandığını ima etmiyorum. Muhtemelen birlikte çalışıyorlardı; ancak çok iyi çalışılmıyordu ve ortaklaşa gizli işler çeviriyorlardı. ...Asya malî krizi, yatırımcının güveni azaldığı için, şeffaf denetimin, güvenilir şirket kurallarının ve hissedar haklarının olmadığı güçlü ekonomilerin bile, hızlı bir şekilde çökebileceğini gösterdi.

Bugün, aile şirketlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uyum çalışmalarını yürüten ve çok az büyük firmaya sahip olan ülkeler bile, şirket yönetişimiyle ilgili sorunları araştırmaya başlamak isteyebilir. Daha önemli bir başka sorun da, kamu sektöründe yer alan sorunlu firmalardır. Bu alanda şirket yönetişiminin uygun standartlarının güvence altına alınması, büyük ölçüde, halkın özelleştirme sürecinin güvenilirliğine olan inancını güçlendirir ve ülkenin, ulusal yatırım karşılığında en iyi getiriyi elde etmesini güvence altına almasına yardımcı olur.

Sonuçlar

Yolsuzlukla mücadele, şirket yönetişimini teşvik etme, kadın iş âlemi topluluklarını güçlendirme ve iş yaparken izlenen usûllerde iş yapanın karşısına çıkan engelleri azaltma gibi sorunlar, yeni fırsatlar yaratmıştır. Bu sorunlardan her birisi, ilgiyi, piyasa reformlarının kabulüne doğru yöneltmeye hizmet eder. Örneğin, makul şirket yönetişimi, demokratik ilkelere dayalı iş pratiklerinin yanı sıra, piyasa kurumlarının bir çerçevesini de zorunlu kılar. Aynı şekilde, hem katılımcı hem de lider olarak kadınların mütevazı servetleriyle kurdukları girişimlerinin iş âlemi sistemine giriş imkânına sahip olmasının güvence altına alınması, sadece kullanan üç-beş firma için değil, tüm firmalar için açık bir piyasa ekonomisinin varolmasını güvence altına almaya yardımcı eder.

Arjantin'in eski Maliye Bakanı Roque Fernandez'in dediği gibi, "Soğuk Savaş bitti ve Chicago kazandı". O, baştan başa Lâtin Amerika'yı ve dünyanın kalan kısmının çoğunu ayartacak piyasa yönelimli iktisadî reform programlarına işaret ediyordu. O, o zaman haklı idi. Bugün, daha geniş ve tamamen demokratik bir gündemin oluşmasına katkıda bulunarak bu bakış açısına oldukça önemli yeni boyutlar ilâve edebileceğimiz konusunda umutluyum. Bütün bunlar, şeffaflık, sorumluluk, mülkiyet hakları ve toplumların ve ekonomilerin kendilerini yönetirken kullandıkları diğer temel kurallara dayalı olmalıdır.

* "Democracy, Governance and the Market", Economic Reform Feature Service, <http://www.cipe.org/ifs/articles/democracymarkets.php3> (26.10.2001).

*Bu yazı Center for International Private Enterprise-
in (CIPE) katkılarıyla çevrilmiş ve yayınlanmıştır.*

Ceviren: Caner F. An